

© 2016 ResearchNed Nijmegen in opdracht van Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap . Alle rechten voorbehouden. Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding. ResearchNed werkt conform de kwaliteitsnormen NEN-EN-ISO 9001:2008 voor kwaliteitsmanagementsystemen en NEN-ISO 20252:2012 voor markt-, opinie- en maatschappelijk onderzoek.

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	3
1 Inleiding	4
1.1 Achtergrond	4
1.1.1 Maatregelen hbo	4
1.1.2 Maatregelen mbo	5
1.2 Vraagstelling	5
1.3 Methode	6
1.3.1 Mixed-methods: kwantitatief onderzoek met een kwalitatieve component	6
1.3.2 Het vaststellen van categorieën	7
1.4 Leeswijzer	7
2 Belangrijkste reden om af te zien van doorstroom	8
2.1 De rol van financiën	8
2.2 Werken en baankans	10
2.3 Het nemen van een tussenjaar	10
2.4 Samenvatting	10
3 Motieven van mbo-geïndiceerden om door te stromen naar het hbo	11
3.1 De rol van financiën	11
3.2 Werken en baankans	13
3.3 Motivatie en interesse	14
3.4 Samenvatting	14
4 Open associaties van motieven	15
Bijlage A - Vragenlijst	16
Bijlage B - Tabellen en figuren	22

Managementsamenvatting

De directe instroom vanuit het middelbaar beroepsonderwijs naar het hoger onderwijs is in 2015 gedaald van 48 naar 41 procent en is daarmee lager dan ooit. De vraag die opkomt, is wat mogelijke oorzaken zijn voor de in 2015 geconstateerde daling van de doorstroom van mbo-studenten naar het hoger onderwijs. In het kader van de invoering van het studievoorschot is door ResearchNed een mixed-method onderzoek gedaan naar de motieven van gediplomeerden in mbo4 voor het wel of niet doorstromen naar het hbo vóór en na de invoering van het studievoorschot. Hierbij is een combinatie van kwalitatieve en kwantitatieve methoden toegepast waarbij in eerste instantie de spontane motivatie om al dan niet door te stromen naar het hbo is gemeten. Gediplomeerden zijn door middel van een open vraag gevraagd naar de keuzes die zij hebben gemaakt in hun loopbaan na het mbo en welke motieven hieraan ten grondslag lagen. Hiermee zijn van alle gediplomeerden de motieven in de vorm van teksten verzameld. Vervolgens is aan de respondenten gevraagd deze teksten aan de hand van brede thema's te classificeren. Door een getrapte aanpak, waarbij elke stap verder op dit thema inzoomt, kon in dit onderzoek worden vastgesteld welke concrete motieven de keuze van mbo-gediplomeerden om al dan niet door te stromen naar het hbo hebben beïnvloed en of deze motieven verschillen voor mbo-gediplomeerden voor en na de invoering van het studievoorschot. Het onderzoek is uitgevoerd onder mbo4-gediplomeerden die hun diploma hebben behaald in 2013-2014 (vóór de invoering van het studievoorschot) en gediplomeerden uit 2014-2015 (na invoering van het studievoorschot). Zij zijn benaderd via het Studentenpanel van ResearchNed.

Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat er nauwelijks verschillen zijn in de motieven van mbo-gediplomeerden om al dan niet door te stromen voor en na invoering van het studievoorschot. Het vermoeden dat de instroomdaling van mbo-studenten in het hbo verklaard kan worden door invoering van het studievoorschot en daaraan gerelateerde leenaversie wordt in dit onderzoek niet bevestigd. Leenaversie en financiële overwegingen spelen in beide doorstroomgroepen een rol, maar er komen geen significante verschillen naar voren in financiële motieven die mbo-gediplomeerden hebben om *niet* door te stromen naar het hbo vóór en na invoering van het studievoorschot. Voor ruim 60 procent van de mbo-gediplomeerden die *wel* doorstromen, heeft motivatie of interesse de belangrijkste rol gespeeld in het maken van hun keuze om door te stromen naar het hbo. Hier zijn geen verschillen gevonden tussen de twee cohorten. Wel blijkt dat baankansen en het vinden van een baan sterker een rol spelen bij de potentiële hbo-studenten van vóór het studievoorschot dan bij mbo-gediplomeerden uit het jaar na de invoering van het studievoorschot. Bij de mbo-gediplomeerden die *niet* doorstromen naar het hbo blijkt juist het tegenovergestelde het geval. De waargenomen baankans speelt na invoering voor deze groep een kleinere rol in de keuze om niet door te stromen dan in het jaar daarvoor. Ook is geconcludeerd dat van cohort 2013-2014 (vóór invoering van het studievoorschot) aanzienlijk minder gediplomeerden een tussenjaar namen dan van cohort 2014-2015 (na invoering van het studievoorschot). De consequenties van de invoering van het studievoorschot voor de doorstroom kunnen volgend jaar preciezer worden vastgesteld als definitief duidelijk is hoeveel mbo-gediplomeerden een tussenjaar hebben genomen.

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

De directe instroom vanuit het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) naar het hoger beroepsonderwijs (hbo) is in 2015 gedaald van 48 naar 41 procent en is daarmee lager dan ooit. Hierbij moet rekening worden gehouden met het feit dat de uitgestelde doorstroom sinds 2012 fors is gedaald. Toen bekend werd dat het studiefinancieringsstelsel veranderd zou worden, is het aandeel studenten dat een tussenjaar nam tussen mbo en hbo sterk afgenomen.¹ Nu het studievoorschot is ingevoerd, is het mogelijk dat het aandeel studenten dat kiest voor een tussenjaar toeneemt en dat hiermee de daling in de instroom uiteindelijk lager uitvalt of zelfs geheel teniet wordt gedaan. De definitieve consequenties van de invoering van het studievoorschot voor de doorstroom van mbo naar hbo kunnen daardoor pas op zijn vroegst volgend jaar worden vastgesteld, als duidelijk is hoeveel studenten een tussenjaar nemen.

De vraag die opkomt, is wat mogelijke oorzaken zijn voor de in 2015 geconstateerde daling van de doorstroom van mbo-studenten naar het hoger onderwijs. In het kader van de invoering van het studievoorschot is door ResearchNed een mixed-methods onderzoek gedaan naar de motieven van mbo-4-gediplomeerden voor het wel of niet doorstromen naar het hbo vóór en na de invoering van het studievoorschot. Hierbij is een combinatie van kwalitatieve en kwantitatieve methoden toegepast waarbij in eerste instantie de spontane motivatie om al dan niet door te stromen naar het hbo is gemeten.

1.1.1 Maatregelen hbo

Aangezien er de afgelopen jaren een aantal veranderingen is aangekondigd die dit studiejaar in werking zijn getreden, is er een aantal verklaringen mogelijk voor de vastgestelde daling. Zo zetten hogescholen al een aantal jaren in op meer selectie en betere studiekeuzebegeleiding om uitval in het eerste studiejaar te voorkomen. Ook de aanmelddatum is recent vervroegd en de instroomeisen van mbo naar hbo zijn in 2015 bij veel opleidingen aangescherpt, omdat in het eerste jaar bijna een kwart van de mbo-gediplomeerden uitvalt. De eisen voor de Pabo zijn dit jaar aangescherpt met toelatingstoetsen; hier zien we dan ook de grootste afname van het aantal instromende studenten.

Mogelijk is vooral de introductie van het studievoorschot in 2015 een reden waarom sommige studenten niet verder gaan studeren of een toenemend aantal mbo-gediplomeerden kiest voor kortere opleidingstrajecten zoals de Associate Degree programma's. Eerder onderzoek heeft uitgewezen dat mensen uit lage inkomensgroepen prijsgevoeliger zijn dan mensen uit midden en hoge inkomensgroepen. De introductie van het studievoorschot zou volgens deze theorie juist voor mensen uit het mbo als een groter financieel risico kunnen worden gezien. In lijn met deze aanname wijst onderzoek van Vossensteyn (2005)² uit dat studenten met een lage SES de investering in hoger onderwijs risicovoller, studiebeurzen belangrijker en een lager bedrag acceptabel vinden om te lenen dan studenten met een gemiddelde of hoge SES. Bovendien schatten studenten met een lage SES hun toekomstige inkomsten lager in dan andere studenten. Dit zou ertoe kunnen leiden dat juist studenten vanuit het mbo vanaf 2015 minder snel kiezen voor een lange(re) opleiding in het hbo.

-
- 1 Broek, A. van den, Wartenbergh, F., Bendig-Jacobs, J., Braam, C. & Nooij, J. (2016). *Monitor Beleidsmaatregelen 2015. Studiekeuze, studiegedrag en leengedrag in relatie tot beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs, 2006-2015*. In opdracht van het ministerie van OCW. Nijmegen: ResearchNed.
 - 2 Vossensteyn, J.J. (2005). *Perceptions of student price-responsiveness. A behavioural economics exploration of the relationships between socio-economic status, perceptions of financial incentives and student choice*. Enschede: Centre for Higher Education Policy Studies.

Soortgelijke resultaten blijken ook uit de Studentenmonitor Hoger Onderwijs: leengedrag en toekomstvisie hangen samen met de sociaaleconomische status van de studenten³. Daarnaast kan de arbeidsmarktontwikkeling een rol spelen bij de keuze om al dan niet door te stromen naar een hbo opleiding. Recent is de economie weer aangetrokken en is het mogelijk dat mbo-gediplomeerden meer perspectief hebben op een baan waardoor ze in vergelijking met enkele jaren geleden minder vaak kiezen om door te studeren.

1.1.2 Maatregelen mbo

Naast veranderingen in het hbo zijn ook in het mbo ontwikkelingen gaande die van invloed kunnen zijn op de keuze van mbo-gediplomeerden om door te stromen naar het hbo. Zo wordt een groot aantal vierjarige mbo-opleidingen verkort tot drie jaar, met als doel dat leerlingen uit het vmbo hierdoor sneller doorstromen via het mbo naar het hbo.

Momenteel zijn tevens twee belangrijke andere beleidsinterventies in het mbo aan de orde. Dit betreft de inwerkingtreding van de wet 'Doelmatige Leerwegen' en de herziening van de kwalificatiestructuur. Beide interventies zullen op vele aspecten van het mbo (onderwijsproces, relatie onderwijs en regionaal bedrijfsleven, etc.) invloed uitoefenen en gevolgen hebben voor verschillende bij het mbo betrokken actoren (deelnemers, docenten, management, werkgevers, etc.).

Ook al hebben deze maatregelen niet direct te maken met de doorstroom van het mbo naar het hbo; zij zorgen wel voor een nieuwe visie op en structuur in het mbo. Dit maakt het aannemelijk dat ook de mbo-gediplomeerden veranderen en andere keuzes maken over hun loopbaan. Verder is het de vraag in hoeverre de vernieuwingen in verschillende onderwijssectoren van invloed zijn om al dan niet in het onderwijs te blijven.

1.2 Vraagstelling

Uit het voorgaande blijkt dat er een aantal verklaringen mogelijk is voor de daling van inschrijvingen in het hbo vanuit het mbo. De voornaamste kritiek richt zich momenteel op de invoering van het studievoorschot. Verondersteld wordt dat met name het studievoorschot verantwoordelijk is voor de dalende instroomcijfers en de belangrijkste reden vormt voor veel mbo-gediplomeerden om af te zien van een studie in het hbo. Op dit moment is er echter te weinig gericht onderzoek om een dergelijke hypothese te bevestigen. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap stelt zich daarom de vraag welke motieven mbo-gediplomeerden hebben om al dan niet door te stromen naar het hbo, en of deze met de invoering van het studievoorschot zijn veranderd. Het gaat hier om een eerste kwalitatieve inventarisatie van de motieven.

De centrale vraag van het huidige onderzoek is: *Wat zijn de motieven van mbo-4-gediplomeerden om al dan niet te kiezen voor een opleiding in het hbo en in hoeverre zijn deze verschillend voor en na invoering van het studievoorschot?*

De centrale onderzoeksvraag is onderverdeeld in de volgende deelvragen:

- (1) Welke motieven geven mbo-4-gediplomeerden aan om:
 - wel door te stromen naar het hbo?
 - niet door te stromen naar het hbo?
- (2) In hoeverre verschillen deze motieven voor mbo-4-gediplomeerden uit het studiejaar 2014 (vóór invoering van het studievoorschot) en 2015 (na invoering van het studievoorschot)?

3 Kurver, B. (2011). *De relatie tussen lenen, werken en studievoortgang. Onderzoek in opdracht van het ministerie van OCW. Is tevens opgenomen als hoofdstuk in Tien jaar Studentenmonitor Hoger Onderwijs. Trendanalyse Studentenmonitor 2000-2009*. Nijmegen: ResearchNed.

- (3) Welke bezigheden hebben mbo-4-gepluimde die niet doorstromen naar het hbo na het behalen van hun mbo4-diploma?
- (4) In hoeverre verschillen deze bezigheden voor mbo-4-gepluimde uit het studiejaar 2014 en 2015?

1.3 Methode

1.3.1 Mixed-methods: kwantitatief onderzoek met een kwalitatieve component

In deze paragraaf beschrijven we de onderzoeksopzet. Om na te gaan wat de motieven van mbo-4-gepluimde zijn om al dan niet door te stromen naar het hbo is gebruikgemaakt van een mixed-methods design. Dit design is gebaseerd op een kwalitatieve benadering met een kwantitatieve component. Beide componenten worden in één studie afgenomen (Creswell, 2015; Onwuegbuzie & Johnson, 2004)⁴. Voordelen van deze methode zijn dat deze niet-sturend is en uitgaat van open associaties, dat de methode kan worden afgenomen bij grote groepen respondenten en dat de antwoorden direct categoriseerbaar c.q. kwantificeerbaar zijn. Bijzonder aan deze methode is dat de classificatie van de teksten niet door onderzoekers gebeurt (wat vaak bij kwalitatief onderzoek het geval is), maar door de respondenten zelf en hiermee nauw verbonden blijft met de oorspronkelijke bedoeling van de tekst. Door deze aanpak is het tevens mogelijk de eerder opgeroepen motieven nader te definiëren en te kwantificeren en wordt een beeld vanuit de eigen perceptie van de mbo-gepluimde verkregen.

Volgens deze methode zijn mbo-gepluimde door middel van een open vraag gevraagd naar de keuzes die zij hebben gemaakt in hun loopbaan na het mbo en welke motieven hieraan ten grondslag lagen: 'Kun je ons vertellen waarom je hebt gekozen voor een opleiding in het hbo? Gebruik onderstaand tekstvak'. Hiermee zijn van alle gepluimde de motieven in de vorm van teksten verzameld. Vervolgens is aan de respondenten gevraagd deze teksten aan de hand van brede thema's zelf te classificeren (zie Bijlage A). Door een getrapte aanpak, waarbij elke stap verder op dit thema inzoomt, kon in dit onderzoek worden vastgesteld welke concrete motieven de keuze van mbo-gepluimde om al dan niet door te stromen naar het hbo hebben beïnvloed en of deze motieven verschillen voor mbo-gepluimde voor en na de invoering van het studievoorschot. Het onderzoek is uitgevoerd onder mbo-4-gepluimde die hun diploma hebben behaald in 2013-2014 (vóór de invoering van het studievoorschot) en mbo-4-gepluimde uit 2014-2015 (na invoering van het studievoorschot). Zij zijn benaderd via het Studentenpanel van ResearchNed. Er is een verdeling gemaakt in de groep wel en geen doorstroom naar het hbo en het diplomacohort (zie tabel 1).

Tabel 1: Deelname onderzoek doorstroom van mbo naar hbo (N)

Type student	Aantal respondenten	%
Geen doorstroom, diplomacohort 2013-2014	452	12%
Geen doorstroom, diplomacohort 2014-2015	628	16%
Doorstroom, diplomacohort 2013-2014	1.419	37%
Doorstroom, diplomacohort 2014-2015	1.371	35%
Totaal	3.870	100%

4 Creswell J. W. (2015). *A Concise Introduction to Mixed Methods Research*. Thousand Oaks: Sage.
Onwuegbuzie, A. J., & Johnson, R. B. (2004). *Mixed method and mixed model research*. In R. B. Johnson & L. B. Christensen, *Educational research: Quantitative, qualitative, and mixed approaches* (pp. 408-431). Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.

De verdeling in tabel 1, en met name de scheve verdeling naar wel of geen doorstroom, heeft de onderzoekers ertoe doen besluiten de analyses voor beide groepen in dit onderzoek separaat en beschrijvend uit te voeren. Dit past ook binnen de doelstelling van het onderzoek. Herweging van de gegevens is niet mogelijk omdat de populatieverdeling naar achtergrondkenmerken in deze twee groepen onbekend is.

Het centrale doel van dit onderzoek is het verkrijgen van inzicht in de motieven van mbo-geplomeerden om al dan niet direct door te stromen naar het hbo, hierover zoveel mogelijk kwalitatieve informatie te verzamelen en deze inhoudelijk te duiden. Omdat ten eerste weging niet mogelijk is en ten tweede er sprake is van een scheve verdeling naar doorstroom, is besloten de groepen separaat te analyseren en geen kwantitatieve uitspraken te doen over de gehele populatie.

1.3.2 Het vaststellen van categorieën

Zoals gezegd is aan respondenten zélf gevraagd om na hun open vraag het gegeven antwoord te categoriseren. Dit is gedaan aan de hand van vooraf gedefinieerde categorieën die weergeven waar het antwoord betrekking op kan hebben. Om deze categorieën te achterhalen en na te gaan waar de motieven zoal betrekking op kunnen hebben, is allereerst een inventarisatie (o.a. wetenschappelijke literatuur, discussiefora, persberichten) uitgevoerd. Op basis hiervan is een lijst gemaakt van mogelijke redenen. Deze lijst is met enkele studerende in het mbo besproken. Hierbij is nagegaan in hoeverre de topics relevant werden geacht. Met de informatie uit deze gesprekken is de lijst van mogelijke motieven aangepast en vertaald naar enquêtevragen (zie bijlage A).

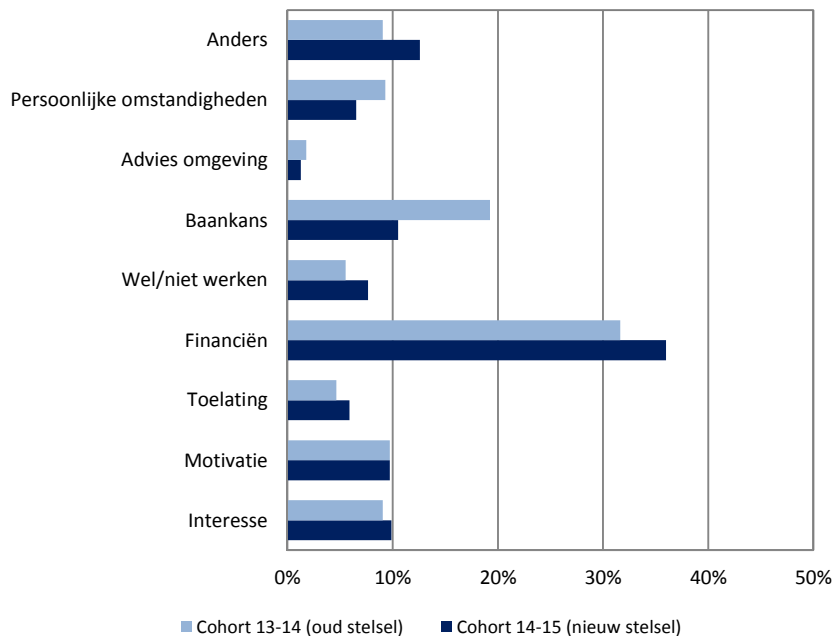
1.4 Leeswijzer

In de hoofdstukken die volgen worden de onderzoeksvragen thematisch beantwoord. Hoofdstuk 2 gaat in op de motieven van mbo-geplomeerden om niet door te stromen naar het mbo. In hoofdstuk 3 staan de motieven van mbo-geplomeerden die wel doorstromen naar het hbo. Beide hoofdstukken sluiten af met een korte samenvatting waarin de belangrijkste conclusies worden weergegeven. In het afsluitende hoofdstuk (4) worden de open associaties van de niet-doorstromers en de doorstromers grafisch met elkaar vergeleken.

2 Belangrijkste reden om af te zien van doorstroom

Uit dit onderzoek komt naar voren dat motieven om af te zien van doorstroom naar het hbo van mbo-ge diplomaerden uit 2014-2015 niet zijn veranderd ten opzichte van het jaar vóór de invoering van het studievoorschot (zie figuur 1). Verwacht werd dat financiële overwegingen een belangrijke reden zouden vormen voor mbo-ge diplomaerden om niet door te stromen naar het hbo en dat deze in het laatste jaar (als gevolg van de invoering van het studievoorschot) in sterkere mate een rol zouden spelen dan het jaar ervoor. In lijn met deze aanname blijken inderdaad financiële overwegingen voor 31,6 procent van de mbo-ge diplomaerden in het oude stelsel de belangrijkste reden om niet direct door te stromen naar het hbo. In het jaar van de invoering van het studievoorschot is dat 36 procent. Dit is een klein en statistisch *niet* significant verschil. Ook al zijn financiële overwegingen voor mbo-ge diplomaerden de belangrijkste reden om niet door te stromen naar het hbo, dit motief is niet veranderd ten opzichte van de situatie voordat het studievoorschot van kracht was.

Aan ge diplomaerden is eerst gevraagd welke aspecten een rol hebben gespeeld in hun keuze. Vervolgens welke van de genoemde aspecten zij de belangrijkste vonden. Figuur 1 laat de belangrijkste redenen zien om niet door te stromen naar het hbo. Naast financiële overwegingen gaven mbo-ge diplomaerden die niet naar het hbo zijn doorgestroomd aan dat werken en baankans een belangrijke reden voor hun besluit waren. Hier zien we in diplomacohort 2014-2015 (10,5%) wel een significant verschil ten opzichte van diplomacohort 2013-2014 (19,2%). Baankansen spelen in het laatste cohort minder vaak een rol.

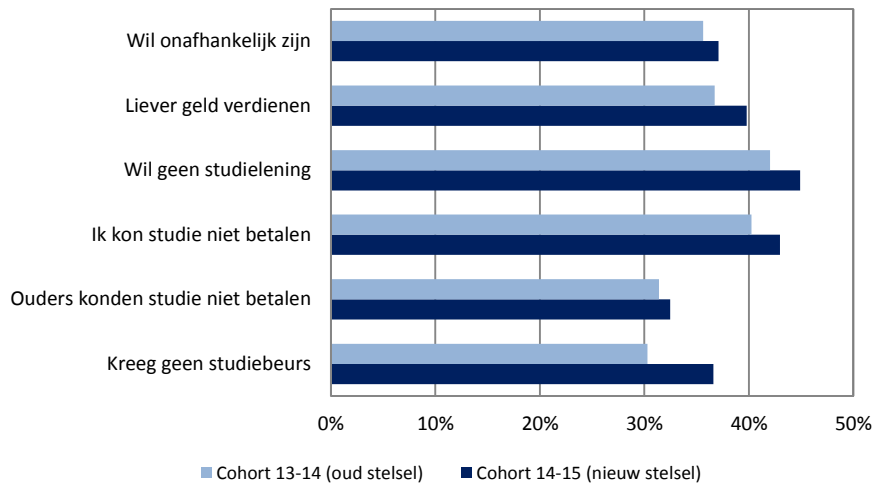

Figuur 1: Belangrijkste reden om niet door te stromen naar het hbo (percentage berekend op alle ge diplomaerden die niet zijn doorgestroomd; n=1.080)

2.1 De rol van financiën

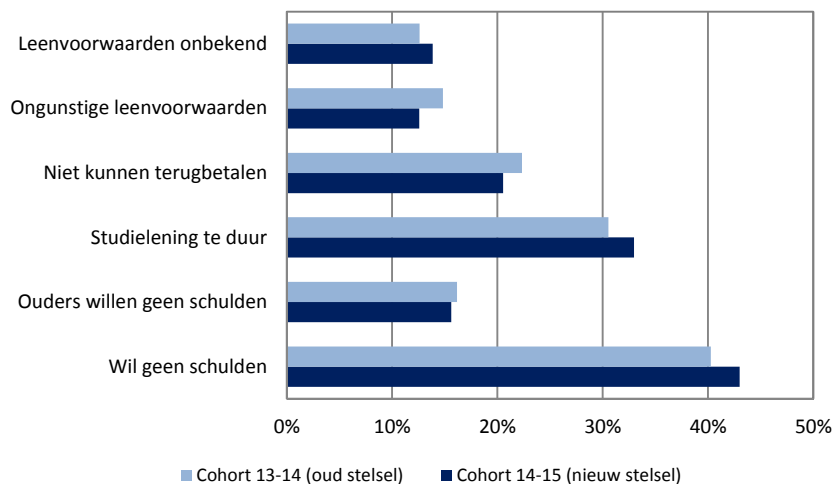
Aan ge diplomaerden die aangaven dat financiële overwegingen een motief waren om niet direct door te stromen naar het hbo, is vervolgens gevraagd wélke financiële aspecten hierbij een rol speelden. In figuur 2 is te zien dat ten opzichte van alle ge diplomaerden die niet zijn doorgestroomd 42 procent van de niet-doorstromers in cohort 2013-2014 en 44,9 procent van de niet-doorstromers in cohort 2014-2015 aversie tegen een studielening als reden noemt die mede bepalend was voor hun keuze.

Leenaversie speelt hiermee zeker een rol in de keuze om af te zien van doorstroom naar het hbo, maar ook dit motief is voor het doorstroompotentieel na invoering van het studievoorschot niet significant verschillend ten opzichte van de situatie vóór de invoering van het studievoorschot.

Figuur 2: Aspecten van financieel motief (percentage berekend op alle gediplomeerden die niet zijn doorgestroomd; n=1.080)

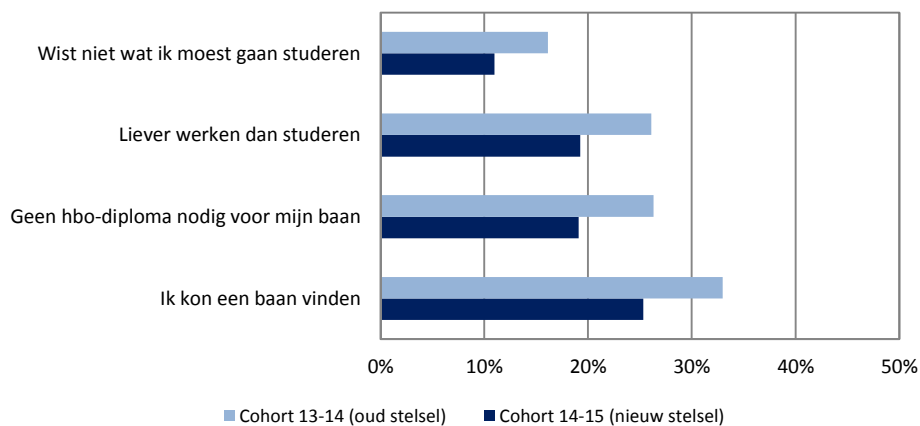
Om te achterhalen waarom studenten geen lening willen afsluiten, is aan studenten die aangaven dat zij niet willen lenen gevraagd wat hiervoor de reden is. Uit de resultaten in figuur 3 komt naar voren dat de belangrijkste reden om niet te willen lenen, is dat men geen schulden wil hebben. Voor het diplomacohort 2013-2014 speelt dit voor 40,3 procent van de gediplomeerden. Na invoering geldt dit motief voor 43 procent van de gediplomeerden die niet doorstromen. Dit verschil is statistisch niet significant. Verder vinden veel mbo-gediplomeerden de studielening te duur (studievoorschot: 33%; oude stelsel: 30,5%). Ook zien we dat na de grote aandacht voor het studievoorschot meer dan tien procent van de mbo-gediplomeerden de leenvoorwaarden niet kent.

Figuur 3: Redenen om niet te lenen (percentage berekend op alle gediplomeerden die niet zijn doorgestroomd; n=1.080)

2.2 Werken en baankans

Naast financiële overwegingen speelt het thema werken en baankans voor veel mbo-afgestudeerden een rol in de keuze om niet door te stromen naar het hbo. Figuur 4 laat zien dat het vinden van een baan een belangrijke reden is om niet door te stromen: van gediplomeerden die niet zijn doorgestroomd, speelt het vinden van een baan bij 33 procent uit cohort 2013-2014 en bij 25,3 procent uit cohort 2014-2015. Van cohort 2013-2014 geeft zestien procent aan dat zij niet wisten wat ze moesten studeren; ruim 26 procent van hen denkt geen hbo-diploma nodig te hebben voor een baan of wil liever werken dan studeren. Ten aanzien van alle arbeidsmarktindicatoren geldt dat deze voor diplomacohort 2014-2015 (na invoering van het studievoorschot) significant *minder* aan de orde zijn dan voor diplomacohort 2013-2014 (jaar vóór invoering van het studievoorschot). Dit suggereert dat aspecten die te maken hebben met waargenomen baankansen na invoering van het studievoorschot voor de mbo-gediplomeerden minder een rol hebben gespeeld in de keuze om niet door te stromen dan in het jaar voor invoering van het studievoorschot.

Figuur 4: Aspecten van werken en baankans (N=1.080)

2.3 Het nemen van een tussenjaar

In het huidige onderzoek is aan mbo-studenten die niet zijn doorgestroomd naar het hbo gevraagd wat zij dan wél zijn gaan doen. Uit de resultaten blijkt dat er in het jaar van de invoering van het studievoorschot significant meer mbo-studenten zijn die hebben gekozen voor een tussenjaar. In het jaar voor de invoering (cohort 2013-2014) hebben volgens dit onderzoek 4,4 procent van de mbo-studenten gekozen voor een tussenjaar. In het jaar van de invoering (cohort 2014-2015) is dit aantal significant hoger, namelijk 17,2 procent.

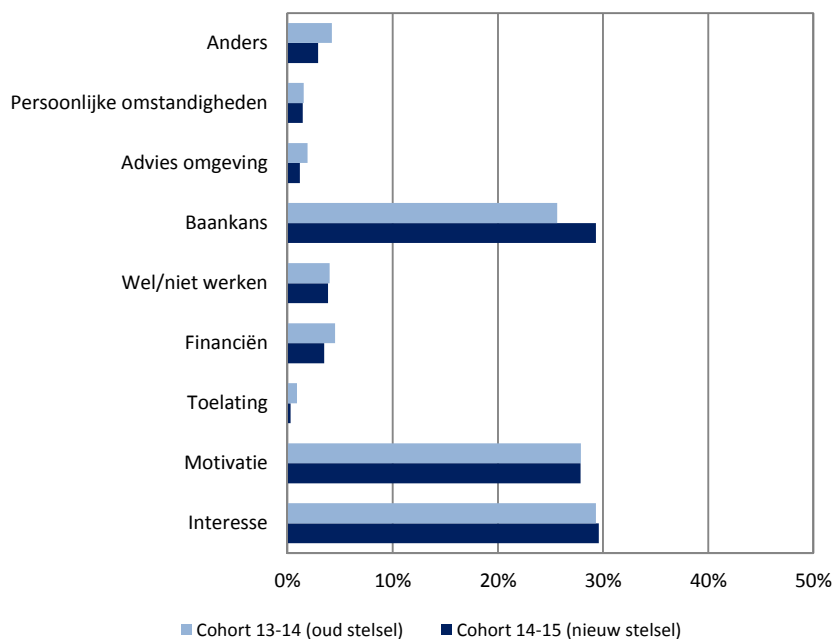
2.4 Samenvatting

Welke motieven geven mbo-gediplomeerden om NIET door te stromen naar het hbo, en in hoeverre verschillen deze voor en na de invoering van het nieuwe studiefinancieringsstelsel?

Uit de resultaten van dit onderzoek komen geen significante verschillen naar voren in financiële motieven die mbo-gediplomeerden hebben om *niet* door te stromen naar het hbo vóór en na invoering van het studievoorschot. Het vermoeden dat de instroomdaling van mbo-studenten in het hbo verklaard kan worden door invoering van het studievoorschot en daaraan gerelateerde leenaversie wordt in dit onderzoek niet bevestigd. Leenaversie en financiële overwegingen spelen in beide doorstroomgroepen een rol. Wel blijkt dat baankansen en het vinden van een baan sterker een rol spelen bij de potentiële hbo-studenten van vóór het studievoorschot dan bij mbo-gediplomeerden uit het jaar na de invoering van het studievoorschot. Ook is geconcludeerd dat van cohort 2013-2014 (vóór invoering van het studievoorschot) aanzienlijk minder gediplomeerden een tussenjaar namen dan van cohort 2014-2015 (na invoering van het studievoorschot).

3 Motieven van mbo-gediplomeerden om door te stromen naar het hbo

Net als bij de niet-doorstromers, komt uit dit onderzoek naar voren dat de redenen om wel naar het hbo door te stromen in 2014-2015 niet of nauwelijks zijn veranderd ten opzichte van het jaar vóór de invoering van het studievoorschot (zie figuur 5). Deze waarneming gaat op voor vrijwel alle motieven, met uitzondering van de baankansen. In het stelsel vóór de invoering van het studievoorschot gaf 25,7 procent van de studenten aan dat baankans de belangrijkste reden was om naar het hbo door te stromen, terwijl dit in het nieuwe stelsel voor 29,3 procent een rol heeft gespeeld. Dit is een statistisch significant verschil. Naast baankansen worden motivatie (27,9% in 2013-2014 en in 2014-2015) en interesse (29,3% in 2013-2014; 29,6% in 2014-2015) zowel in het oude als in het nieuwe stelsel vaak genoemd als belangrijkste reden om door te stromen. In tegenstelling tot de meest belangrijke motieven om niet door te stromen, blijken bij de doorstromers financiële aspecten maar een kleine rol te spelen bij het maken van hun keuze.

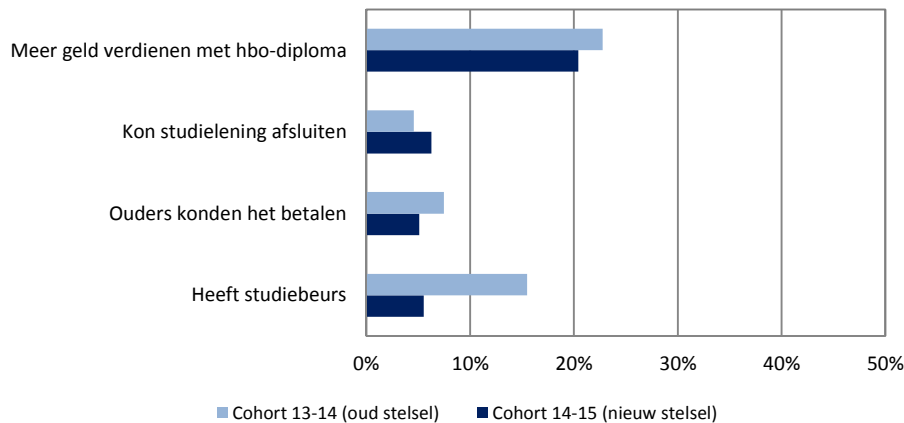

Figuur 5: Belangrijkste reden om wel door te stromen naar het hbo (percentage berekend op alle gediplomeerden die wel zijn doorgestroomd; n=2.790)

3.1 De rol van financiën

Ondanks het gegeven dat financiële aspecten voor de doorstromers maar een relatief kleine rol spelen in hun keuze voor een hbo-opleiding, is het in het licht van de invoering van het studievoorschot wel interessant om ook hier de specifieke motieven nader te belichten.

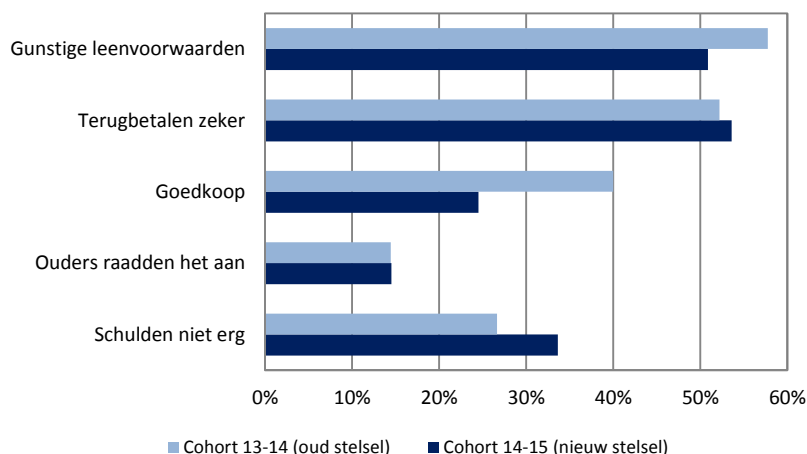
Een belangrijke financiële reden om naar het hbo door te stromen was voor de studenten dat zij met een hbo-diploma meer geld verwachtten te verdienen (figuur 6). Dit was het geval voor 22,8 procent van de studenten in het oude stelsel en 20,5 procent in het nieuwe stelsel. Wanneer er verder gekeken wordt naar de achterliggende financiële redenen om door te stromen, zien we wat verschuivingen in het belang van een aantal redenen. Zo blijkt dat voor de invoering van het studievoorschot 15,5 procent van de studenten naar het hbo doorstroomde omdat zij een studiebeurs hadden, terwijl dit na de invoering van het studievoorschot nog maar geldt voor 5,5 procent van de studenten. Er is dus een statistisch significante daling te zien onder studenten die doorstromen omdat zij een studiebeurs hebben.

Figuur 6: Aspecten van financieel motief (percentage berekend op alle gediplomeerden die wel zijn doorgestroomd; n=2.790)

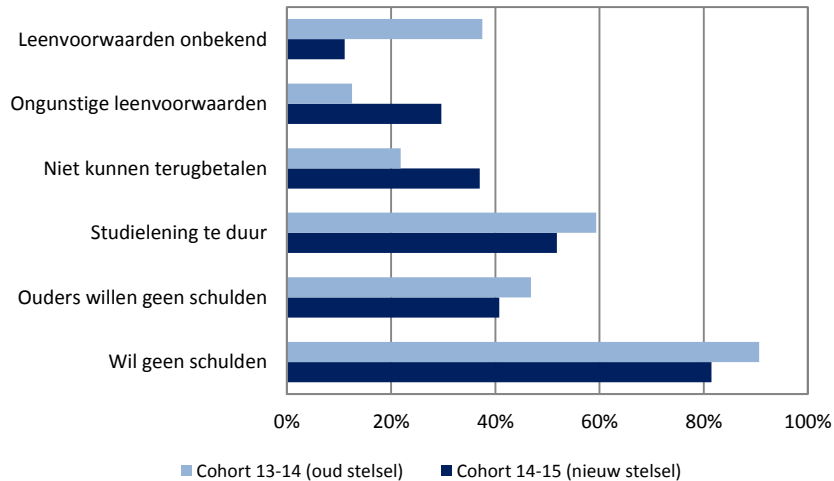
De redenen van wel of niet lenen

Aan gediplomeerden die aangaven dat de mogelijkheid tot het afsluiten van een studielening een rol speelde bij hun besluit om door te stromen (N=259), is vervolgens gevraagd óf ze daadwerkelijk een studielening hadden en wat daarvoor de reden was. Hieruit kwam naar voren dat zes procent van de studenten in het oude stelsel en acht procent van de studenten in het nieuwe stelsel die aangeven dat financiën een reden waren om wel door te stromen, een studielening heeft. De redenen die de studenten opgaven voor het afsluiten van een studielening verschillen in het nieuwe stelsel licht ten opzichte van het oude stelsel (zie figuur 7). In beide gevallen blijken gunstige leenvoorwaarden de belangrijkste reden om een studielening af te sluiten. In het oude stelsel gaf 57,8 procent deze reden op, terwijl dit in het nieuwe stelsel significant is gedaald naar 50,9 procent. Een andere belangrijke reden voor het afsluiten van een studielening is het gegeven dat de studenten ervan uitgaan de lening vrijwel zeker terug te kunnen betalen. Dit was voor de invoering van het studievoorschot het geval voor 52,2 procent van de studenten en geldt voor 53,6 procent van de studenten na invoering van het studievoorschot. Daarnaast vindt 40 procent van de studenten in het oude stelsel en 24,5 procent in het nieuwe stelsel dat een studielening goedkoop is. Ook dit is een significant verschil.

Figuur 7: Aspecten van studielening (percentage berekend op alle gediplomeerden die zijn doorgestroomd en aangeven wel een studielening te hebben; n=200)

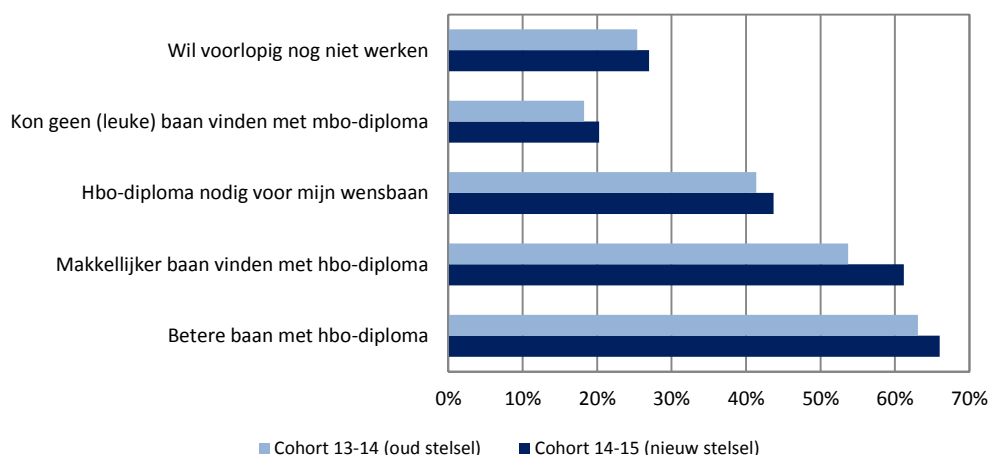
Ook voor studenten die geen studielening hebben afgesloten zien wij in het nieuwe stelsel een verschil van de motieven ten opzichte van het oude stelsel (zie figuur 8). De belangrijkste reden om geen studielening af te sluiten, is in beide jaren dat studenten geen schulden willen. Een interessant verschil zien wij in de kennis over de leenvoorwaarden. In het oude stelsel gaven 37,5 procent van de studenten die geen lening willen, aan geen kennis te hebben over de leenvoorwaarden. In het nieuwe systeem is dit percentage significant gedaald naar 11,1 procent. Het lijkt er dus op dat doorstromende studenten die kiezen om geen lening op te nemen zich in het nieuwe systeem meer in de voorwaarden hebben verdiept.

Figuur 8: Aspecten van studielening (percentage berekend op alle gediplomeerden die zijn doorgestroomd en aangeven geen studielening te hebben; n=59)

3.2 Werken en baankans

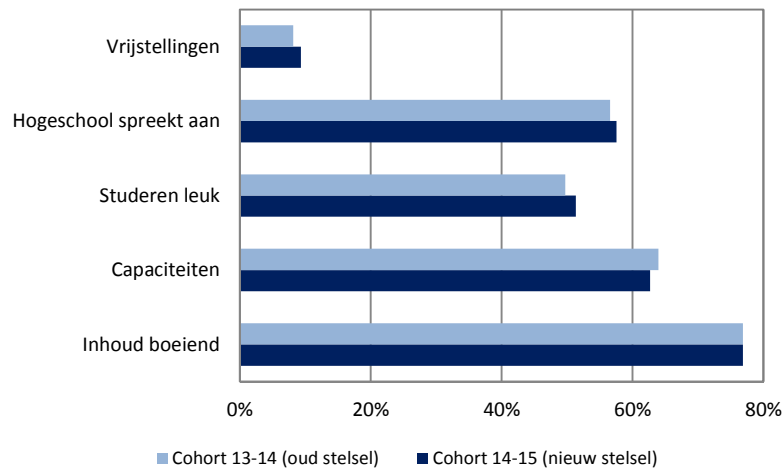
Het thema werken en baankans speelt ook voor veel mbo-afgestudeerden een rol in de keuze om wél door te stromen naar het hbo. Figuur 9 laat zien dat de kans op een betere baan en het makkelijker vinden van een baan voor meer dan de helft van de studenten een rol heeft gespeeld in de keuze om door te stromen naar het hbo. Ook zien wij dat er binnen deze groep weinig is veranderd in de invloed van werken en baankans op deze keuze voor en na invoering van het studievoorschot.

Figuur 9: Aspecten van werken en baankans (N=2.790)

3.3 Motivatie en interesse

Motivatie en interesse worden door de meeste mbo-gediplomeerden die doorstromen naar het hbo als de belangrijkste reden genoemd voor hun keuze om door te stromen. Aan gediplomeerden die aangaven dat motivatie en interesse een rol hebben gespeeld bij hun keuze, is vervolgens gevraagd naar de achterliggende redenen. Uit figuur 10 blijkt dat vooral interesse in de inhoud van de opleiding de grootste rol heeft gespeeld in hun keuze (76,9%). Ook een positieve inschatting van de eigen capaciteiten en het feit dat zij studeren leuk vinden, vormde voor meer dan de helft van de studenten een belangrijk aspect bij hun keuze. Minder dan tien procent van de mbo-gediplomeerden geeft aan dat vrijstellingen een rol hebben gespeeld. Voor geen van deze aspecten is een verschil geconstateerd voor en na invoering van het studievoorschot.

Figuur 10: Aspecten van motivatie en interesse (percentage berekend op alle gediplomeerden die wel zijn doorgestroomd; n=2.790)

3.4 Samenvatting

Welke motieven geven mbo-gediplomeerden om WEL door te stromen naar het hbo, en in hoeverre verschillen deze voor en na de invoering van het nieuwe studiefinancieringsstelsel?

Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat er nauwelijks verschillen zijn in de motieven van mbo-gediplomeerden om door te stromen voor en na invoering van het studievoorschot. Voor ruim 60 procent van de mbo-gediplomeerden die doorstromen, heeft motivatie of interesse de belangrijkste rol gespeeld in het maken van hun keuze om door te stromen naar het hbo. Hier zijn geen verschillen gevonden tussen de twee cohorten. Baankans blijkt voor ruim een kwart van de mbo-gediplomeerden de belangrijkste reden om door te stromen. De aanname die studenten hierbij hebben, is dat zij met een hbo-diploma meer kans hebben op een betere baan en ook makkelijker een baan kunnen vinden dan met een mbo-diploma.

Financiële motieven worden maar door weinig mbo-gediplomeerden genoemd als het belangrijkste motief. Als we kijken naar mbo-gediplomeerden die hebben aangegeven dat financiële overwegingen ook een rol hebben gespeeld, blijkt de verwachting om met een hbo-diploma meer geld te kunnen verdienen een belangrijk aspect. Verder is gekeken naar redenen om wel of geen lening af te sluiten. Uit de resultaten blijkt dat in het oude stelsel gunstige leenvoorwaarden vaker een reden hebben gespeeld om wel een lening af te sluiten dan in het nieuwe stelsel. Ook werd een lening onder studenten in het oude stelsel vaker als goedkoop waargenomen dan in het nieuwe stelsel. Ten slotte blijkt dat studenten die afzien van een lening in het nieuwe stelsel meer kennis over de leenvoorwaarden beweren te hebben dan studenten in het oude stelsel. Dit suggereert dat doorstromende studenten die kiezen om geen lening op te nemen zich in het nieuwe systeem meer in de voorwaarden hebben verdiept.

Bijlage A - Vragenlijst

Onderzoek “Waarom kies jij (niet) voor het hbo?”

Het Ministerie van Onderwijs wil graag weten waarom jongeren met een mbo-diploma wel of niet kiezen voor een studie in het hbo. Jouw antwoorden op deze enquête helpen het ministerie om jongeren met een mbo-diploma beter te kunnen begeleiden in hun schoolloopbaan en hun beroepsloopbaan.

1. Hoe oud ben je?
2. Heb je een mbo-diploma behaald?
 - Ja
 - Nee
3. Op welk niveau heb je je mbo-diploma behaald of denk je dat te behalen?
 - Entreeopleiding/niveau 1
 - Niveau 2
 - Niveau 3
 - Niveau 4
4. Wanneer heb je je mbo-diploma behaald of denk je dat te behalen?
 - In leerjaar 2012-2013 of eerder
 - In leerjaar 2013-2014
 - In leerjaar 2014-2015
 - In leerjaar 2015-2016
5. In welk domein heb je dit diploma behaald?
 - Bouw en infra
 - Afbouw, hout en onderhoud
 - Techniek en procesindustrie
 - Ambacht, laboratorium en gezondheidstechniek
 - Media en vormgeving
 - Informatie en communicatietechnologie
 - Mobiliteit en voertuigen
 - Transport, scheepvaart en logistiek
 - Handel en ondernemerschap
 - Economie en administratie
 - Veiligheid en sport
 - Uiterlijke verzorging
 - Horeca en bakkerij
 - Toerisme en recreatie
 - Zorg, welzijn en creativiteit
 - Voedsel, natuur en leefomgeving

6. Wat doe je nu? {multiple respons}
 - Een opleiding in het hbo
 - Een andere opleiding in het mbo
 - Een ander opleidingstraject (bijvoorbeeld leger, politie of een andere niet-hbo opleiding)
 - Een andere cursus of training (niet in het hbo)
 - Werken in loondienst
 - Een eigen bedrijf
 - Vrijwilligerswerk
 - Werkzoekend
 - Een tussenjaar waarin ik ga nadenken wat ik wil gaan doen
 - Anders, namelijk

7. Heb je ooit een opleiding in het hbo gedaan?
 - Ja
 - Nee

8. Wanneer ben je in het hbo begonnen?
 - 2014
 - 2015
 - Anders, namelijk

Motieven om WEL door te stromen

9. Kun je ons vertellen waarom je hebt gekozen voor een opleiding in het hbo? Gebruik onderstaand tekstvak.

10. Je hebt net de volgende redenen opgeschreven: [tekst laten staan]
Welke redenen heb je hierin genoemd? Je kunt meer antwoorden aankruisen.
 - Interesse in de studie
 - Motivatie om te studeren
 - Toelatingseisen
 - Financiën en geld
 - Wel of niet willen werken
 - Kans op een baan
 - Advies uit je omgeving
 - Persoonlijke omstandigheden
 - Een andere reden, namelijk:

11. Wat was de belangrijkste reden? [redenen tonen]
 - Interesse in de studie
 - Motivatie om te studeren
 - Toelatingseisen
 - Financiën en geld
 - Wel of niet willen werken
 - Kans op een baan
 - Advies uit je omgeving
 - Persoonlijke omstandigheden
 - Een andere reden, namelijk:

Blok 1 'Interesse en motivatie'

12. Je hebt aangegeven dat interesse en motivatie een rol hebben gespeeld om naar het hbo te gaan. Welke aspecten speelden een rol? [grid: 1=heeft helemaal geen rol gespeeld - 5=heeft een zeer grote rol gespeeld]
- De inhoud is boeiend
 - Ik denk dat ik het hbo wel aan kan
 - Ik vind studeren leuk
 - De hogeschool spreekt mij aan
 - Ik krijg vrijstelling bij deze opleiding
 - Anders, namelijk:

Blok 2 'Toelatingseisen'

13. Je hebt aangegeven dat toelatingseisen een rol hebben gespeeld om naar het hbo te gaan. Welke aspecten speelden een rol? [grid: 1=heeft helemaal geen rol gespeeld - 5=heeft een zeer grote rol gespeeld, 6=n.v.t.]
- Ik kreeg een positief advies bij aanmelding
 - Ik voldeed aan de toelatingseisen
 - Ik werd ingeloot
 - Anders, namelijk:

Blok 3 'Financiën en geld'

14. Je hebt aangegeven dat financiën en geld een rol hebben gespeeld om naar het hbo te gaan. Welke aspecten speelden een rol? [grid: 1=heeft helemaal geen rol gespeeld - 5=heeft een zeer grote rol gespeeld]
- Ik kreeg een studiebeurs
 - Mijn ouders konden het betalen
 - Ik kon een studielening afsluiten
 - Met een hbo-diploma kan ik later meer geld verdienen
 - Anders, namelijk:
15. Heb je een studielening afgesloten?
- Ja
 - Nee
16. Waarom heb je een studielening afgesloten? [grid: 1=heeft helemaal geen rol gespeeld - 5=heeft een zeer grote rol gespeeld]
- Het is niet erg om schulden te maken voor je studie
 - Mijn ouders raadden het me aan
 - Een studielening is goedkoop
 - Ik weet zeker dat ik het later terug kan betalen
 - De leenvoorwaarden zijn gunstig
17. Waarom heb je geen studielening afgesloten? [grid: 1=heeft helemaal geen rol gespeeld - 5=heeft een zeer grote rol gespeeld]
- Ik wil geen schulden maken voor mijn studie
 - Mijn ouders raadden het me af
 - Een studielening is duur
 - Ik denk dat ik het later niet terug kan betalen
 - De leenvoorwaarden zijn niet gunstig
 - Ik ken de leenvoorwaarden niet

Blok 4 'Werken en baankans'

18. Je hebt aangegeven dat werken en baankans een rol hebben gespeeld om naar het hbo te gaan. Welke aspecten speelden een rol? [grid: 1=heeft helemaal geen rol gespeeld - 5=heeft een zeer grote rol gespeeld]
- Met een hbo-diploma kan ik een betere baan krijgen
 - Met een hbo-diploma kan ik makkelijker een baan krijgen
 - Voor de baan die ik graag wil, heb ik een hbo-diploma nodig
 - Ik kon geen leuke baan vinden met mijn mbo-diploma
 - Ik wil voorlopig nog niet werken
 - Anders, namelijk:

Blok 5 'Advies van omgeving'

19. Je hebt aangegeven dat je gekozen hebt voor het hbo vanwege advies uit je omgeving. Wie adviseerde je om naar het hbo te gaan? Je kunt meer antwoorden aankruisen.
- Familie
 - Vrienden
 - School
 - Anderen namelijk:

Blok 6 'Persoonlijke omstandigheden'

20. Je hebt aangegeven dat persoonlijke omstandigheden een rol hebben gespeeld om naar het hbo te gaan. Welke omstandigheden waren dit? [grid: 1=heeft helemaal geen rol gespeeld - 5=heeft een zeer grote rol gespeeld]
- Ik vind studeren leuk
 - Met een hbo-diploma krijg je meer aanzien
 - Al mijn vrienden doen een hbo-studie
 - Anders, namelijk:

HERHALEN TOT ER GEEN REDEN MEER WORDT GENOEMD

Motieven om NIET door te stromen

21. Kun je ons vertellen waarom je hebt gekozen om geen opleiding in het hbo te doen? Gebruik onderstaand tekstvak.
22. Je hebt net de volgende redenen opgeschreven: [tekst uit op het scherm laten staan].

Welke redenen heb je hierin genoemd? Je kunt meer antwoorden aankruisen.

- Interesse in de studie
- Motivatie om te studeren
- Toelatingseisen
- Financiën en geld
- Wel of niet willen werken
- Kans op een baan
- Advies uit je omgeving
- Persoonlijke omstandigheden
- Een andere reden, namelijk:

23. Wat was de belangrijkste reden? [redenen tonen]

- Interesse in de studie
- Motivatie om te studeren
- Toelatingseisen
- Financiën en geld
- Wel of niet willen werken
- Kans op een baan
- Advies uit je omgeving
- Persoonlijke omstandigheden
- Een andere reden, namelijk:

Blok 1 'Interesse en motivatie'

24. Je hebt aangegeven dat interesse en motivatie een rol hebben gespeeld om niet naar het hbo te gaan. Welke aspecten speelden een rol? [grid: 1=heeft helemaal geen rol gespeeld - 5=heeft een zeer grote rol gespeeld]

- De studies in het hbo zijn niet boeiend
- Een hbo-studie lijkt me te moeilijk
- Ik vind studeren niet leuk
- Ik wist niet wat ik moest gaan studeren
- Ik ben niet gemotiveerd om te studeren
- Een hogeschool spreekt me niet aan
- Ik krijg geen vrijstellingen
- Ik wil niet nog langer naar school
- Anders, namelijk:

Blok 2 'Toelatingseisen'

25. Je hebt aangegeven dat toelatingseisen een rol hebben gespeeld om niet naar het hbo te gaan. Welke aspecten speelden een rol? [grid: 1=heeft helemaal geen rol gespeeld - 5=heeft een zeer grote rol gespeeld, 6=n.v.t.]

- Ik kreeg een negatief advies bij aanmelding
- Ik voldeed niet aan de toelatingseisen
- De toelatingseisen waren te hoog
- Uitgeloot
- Anders, namelijk:

Blok 3 'Financiën en geld'

26. Je hebt aangegeven dat financiën en geld een rol hebben gespeeld om niet naar het hbo te gaan. Welke aspecten speelden een rol? [grid: 1=heeft helemaal geen rol gespeeld - 5=heeft een zeer grote rol gespeeld]

- Ik kreeg geen studiebeurs
- Mijn ouders konden een studie in het hbo niet betalen
- Ik kon een studie in het hbo niet betalen
- Ik wilde geen studielening
- Ik wilde liever geld verdienen
- Ik wilde onafhankelijk zijn
- Anders, namelijk:

27. Waarom wil je geen lening? [grid: 1=heeft helemaal geen rol gespeeld - 5=heeft een zeer grote rol gespeeld]
- Ik wil geen schulden maken
 - Mijn ouders willen niet dat ik schulden maak
 - Een studielening is duur
 - Ik denk dat ik het later niet terug kan betalen
 - De leenvoorwaarden zijn niet gunstig
 - Ik ken de leenvoorwaarden niet

Blok 4 'Werken en baankans'

28. Je hebt aangegeven dat werken en baankans een rol hebben gespeeld om niet naar het hbo te gaan. Welke aspecten speelden een rol? [grid: 1=heeft helemaal geen rol gespeeld - 5=heeft een zeer grote rol gespeeld]
- Ik kon een baan vinden
 - Voor de baan die ik graag wil, heb ik geen hbo-diploma nodig
 - Ik wil liever werken dan studeren
 - Ik wist niet wat ik moest gaan studeren
 - Anders, namelijk:

Blok 5 'Advies van omgeving'

29. Je hebt aangegeven dat je niet gekozen hebt voor het hbo vanwege advies uit je omgeving. Wie adviseerde je om niet naar het hbo te gaan? Je kunt meer antwoorden aankruisen.
- Familie
 - Vrienden
 - School
 - Anderen namelijk:

Blok 6 'Persoonlijke omstandigheden'

30. Je hebt aangegeven dat persoonlijke omstandigheden een rol hebben gespeeld om niet naar het hbo te gaan. Welke omstandigheden waren dit? [grid: 1=heeft helemaal geen rol gespeeld - 5=heeft een zeer grote rol gespeeld]
- Ik had geen zin om te gaan studeren
 - Omdat je door een goede baan meer aanzien krijgt
 - Zorgtaken
 - Ik heb geen tijd om te studeren
 - Anders, namelijk:

HERHALEN TOT ER GEEN REDEN MEER WORDT GENOEMD

Bijlage B - Tabellen en figuren

Tabel 1: Deelname onderzoek doorstroom van mbo naar hbo (N)	6
Figuur 1: Belangrijkste reden om niet door te stromen naar het hbo (percentage berekend op alle gediplomeerden die niet zijn doorgestroomd; n=1.080)	8
Figuur 2: Aspecten van financieel motief (percentage berekend op alle gediplomeerden die niet zijn doorgestroomd; n=1.080)	9
Figuur 3: Redenen om niet te lenen (percentage berekend op alle gediplomeerden die niet zijn doorgestroomd; n=1.080)	9
Figuur 4: Aspecten van werken en baankans (N=1.080)	10
Figuur 5: Belangrijkste reden om wel door te stromen naar het hbo (percentage berekend op alle gediplomeerden die wel zijn doorgestroomd; n=2.790)	11
Figuur 6: Aspecten van financieel motief (percentage berekend op alle gediplomeerden die wel zijn doorgestroomd; n=2.790)	12
Figuur 7: Aspecten van studielening (percentage berekend op alle gediplomeerden die zijn doorgestroomd en aangeven wel een studielening te hebben; n=200)	12
Figuur 8: Aspecten van studielening (percentage berekend op alle gediplomeerden die zijn doorgestroomd en aangeven geen studielening te hebben; n=59)	13
Figuur 9: Aspecten van werken en baankans (N=2.790)	13
Figuur 10: Aspecten van motivatie en interesse (percentage berekend op alle gediplomeerden die wel zijn doorgestroomd; n=2.790)	14
Figuur 11: Woordfrequenties voor mbo-4-gediplomeerden die niet doorstromen	15
Figuur 12: Woordfrequenties voor mbo-4-gediplomeerden die wel doorstromen	15